رویش روان شناسی، سال۱۲، شماره۴، شماره پیاپی ۸۵، تیر ۱۴۰۲
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),12(4), 2023

عوامل موثر بر هیجان تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه اول: یک مطالعه کیفی

Factors affecting the academic emotion of female students of the first secondary school: A qualitative study

ندا رحمتی
دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ایران.
خدیجه ابوالمعالی الحسینی (نویسنده مسئول)
دانشیار روان شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ایران.
مالک میرهاشمی
دانشیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ایران.

Neda Rahmati
Ph.D Student in Educational Psychology, Department of Psychology, Faculty of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Iran.
Khadijeh Abolma'ali alhosseini*
Associate professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Tehran North Branch, Iran.
Kh.abolmaali@iau-tnb.ac.ir
Malek Mirhashemi
Associate professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Iran.

چکیده

هیجان‌ها یکی از ابعاد شخصیتی دانش‌آموزان هستند که آنها در تمامی فرآیند یادگیری و در موقعیت‌های تحصیلی مختلف تجربه می‌کنند. هیجان‌های تحصیلی عبارت است از فراز و نشیب‌هایی که دانش‌آموز در کلاس درس و در رابطه با موضوعات درسی تجربه می‌کند. این هیجان‌های می‌توانند بر کیفیت عملکرد فرد تأثیر گذار باشند و موجبات موفقیت یا عدم موفقیت وی را در امور وابسته به تحصیل فراهم آورند. هدف از پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر هیجان تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه اول بود. جامعه پژوهش شامل دانش‌آموزان دختر پایه هفتم، هشتم و نهم منطقه دو شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. نمونه‌گیری به شکل هدفمند و طبق ملاکهای ورود و خروج به پژوهش انجام شد و ۱۲ دانش‌آموز بر اساس دستیابی به ملاک اشباع داده‌ها با تجربه هیجان‌تحصیلی مثبت و منفی، به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در پژوهش انتخاب شدند. روش پژوهش از نوع کیفی و به شیوهٔ نظریه زمینه‌ای و مطابق با نسخه اشتراوس و کوربین و با تحلیل سیستماتیک بود و برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبهٔ نیمه ساختار یافته استفاده شد. یافته ها سه عامل فردی ، محیطی و آموزشی مؤثر بر هیجان تحصیلی را شناسایی کردند. عوامل مؤثر بر هیجان تحصیلی در سه مقوله اصلی کدگذاری شده که هرکدام دارای مقوله‌های فرعی دیگری می‌باشند. مقوله‌های اصلی به‌دست‌آمده عبارت‌اند از: ۱- عوامل فردی، ۲- عوامل محیطی، ۳- عوامل آموزشی و مقوله‌های فرعی ،عوامل فردی شامل: تناسب ارزش و هدف، کنترل‌پذیری، شناخت؛ عوامل محیطی شامل: عوامل درونی مدرسه، عوامل بیرونی، عوامل اجتماعی و عوامل آموزشی شامل مقولات فرعی برنامه درسی، معلم و همکلاسی‌ها می‌باشد. بنابراین، به‌طورکلی هیجان تحصیلی از عوامل متعددی چون فردی، محیطی و آموزشی متأثر است.

واژه‌های کلیدی: *نظریه زمینه‌ای، هیجان تحصیلی، مطالعه کیفی، دانش‌آموزان.*

Abstract

Emotions are one of the personality dimensions of students that they experience in the entire learning process and different educational situations. Academic emotions are the ups and downs that students experience in the classroom and relation to academic subjects. These emotions can affect the quality of a person's performance and provide reasons for his success or failure in matters related to education. The purpose of the current research was to identify the factors affecting the academic emotion of female students of first secondary school. The research population included 7th, 8th, and 9th-grade female students in the two cities of Tehran in the academic year of 2021-2022. Sampling was done purposefully and according to the criteria of entering and exiting the research, and 12 students were selected as participants in the research based on reaching the criterion of data saturation with positive and negative educational emotions. The research method was qualitative and grounded theory, by Strauss and Corbin's version, with systematic analysis, and semi-structured interviews were used to collect data. The findings identified three individual, environmental, and educational factors affecting academic emotion. Factors affecting academic emotion are coded into three main categories, each of which has other subcategories. The main categories obtained are 1- individual factors, 2- environmental factors, 3- educational factors and sub-categories, individual factors include fit of value and goal, controllability, and recognition; Environmental factors include internal school factors, external factors, social factors, and educational factors, including the subcategories of the curriculum, teacher, and classmates. Therefore, in general, academic emotion is affected by several factors such as individual, environmental, and educational.

Keywords*: Ground theory, academic emotion, Qualitative Study, Students.*

نوع مقاله : کیفی **دریافت : دی ۱۴۰۱** **پذیرش: خرداد ۱۴۰۲** **ویرایش نهایی: تیر ۱۴۰۲**

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

مقدمه

هیجان‌ها مجموعه‌ای از فرایندهای روان‌شناختی مرتبط با هم شامل عواطف، شناخت و مؤلفه‌های انگیزشی، روان‌شناختی و واکنش‌های فیزیولوژیک هستند (پکران،[1] ۲۰۰۶). هیجان‌های بسیاری که مرتبط با یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است به‌عنوان هیجان‌های تحصیلی [2] در نظر گرفته می‌شوند (پوتواین [3]و همکاران، ۲۰۱۸). هیجان‌ها یکی از ابعاد شخصیتی دانش‌آموزان هستند که آنها در تمامی فرآیند یادگیری و در موقعیت‌های تحصیلی مختلف تجربه می‌کنند. لذا تأثیرهایی را بر سلامت جسمانی و روان‌شناختی آنان بر جای می‌گذارد (آندرسون [4]و همکاران، ۲۰۲۰). هیجان‌های تحصیلی مسائلی هستند که دانش‌آموز در کلاس درس و در رابطه با موضوعات درسی تجربه می‌کنند. این هیجان‌ها می‌توانند بر کیفیت عملکرد فرد تأثیرگذار باشند و موجبات موفقیت یا عدم موفقیت وی را در امور وابسته به تحصیل فراهم آورده و نقش مهمی در ارزیابی و پیشرفت تحصیلی ایفا کنند (وو [5]و همکاران ، ۲۰۲۱). این یعنی اینکه هیجان‌های تحصیلی مستقیماً با یادگیری، آموزش کلاسی و پیشرفت تحصیلی ارتباط دارند و به‌طور مستقیم با فعالیت‌ها و یا نتایج تحصیلی گره خورده‌اند (ژون،[6] ۲۰۲۱؛ بن-الیاهو،[7] ۲۰۱۹؛ کوملوسی- فردیناند،[8] ۲۰۲۰). شادی، امید و غرور ناشی از یادگیری، شرم و اضطرابی که دانش‌آموزان هنگام آموزش کلاسی یا حضور در کلاس درس تجربه می‌کنند یا خشم هنگام مواجهه با تکالیف سخت، مواردی از هیجان‌های مربوط به فعالیت‌های مرتبط با تحصیل هستند. به این ترتیب به لحاظ موضوعی می‌توان دو نوع متفاوت هیجان تحصیلی را لحاظ کرد: ۱- هیجان فعالیت که به فعالیت مرتبط با تحصیل وابسته است و ۲- هیجان پیامدی که با نتایج این فعالیت‌ها پیوند دارد (فرزین و همکاران، ۱۳۹۹).

هیجان‌های تحصیلی با برخی از متغیرهای یادگیری و انگیزشی، مانند راهبردهای یادگیری، منابع شناختی، خودگردانی، تمایل به مطالعه و پیشرفت، تلاش و پشتکار و باور به شایستگی دانش‌آموزان رابطه دارند (آندرسون و همکاران، ۲۰۲۰). طی تحقیقات صورت گرفته، هیجان‌های تحصیلی پیش‌بینی کنندهٔ معنی‌داری از عملکرد تحصیلی هستند؛ هیجان‌های خوشایند بهبود عملکرد را پیش‌بینی می‌کنند (میرزایی فر و همکاران، ۱۳۹۹). رابطه هیجان‌های تحصیلی و متغیرهای انگیزشی و شناختی یادگیری در دو دهه اخیر توجهات تجربی و نظری فراوانی را در عرصه تحصیلی به خود جلب نموده که این توجه تا حدی می‌تواند به دلیل نقشی باشد که هیجان تحصیلی در رفتارهای بیرونی فردی ایفا می‌نماید (ژائو [9]و همکاران، ۲۰۲۱).

امروزه روان‌شناسان‌تربیتی معتقدند که دانش‌آموزان در طی آموزش رسمی دچار یک سری هیجانات خوشایند و ناخوشایند مرتبط با یادگیری و پیشرفت می‌گردند که یک سری پاسخ‌های هیجانی را در پی دارد (بیبر[10]، ۲۰۲۰). بنابراین برخی از دانش‌آموزان به دلایل مختلف در تنظیم هیجان‌های تحصیلی خود مشکل دارند. هیجان‌های مثبت فعال‌ساز مانند شادی ناشی از یادگیری، انگیزش درونی و بیرونی را افزایش می‌دهند و استفاده از راهبردهای یادگیری عمیق و خلاق را تسهیل می‌کنند (میرسامعی و همکاران ، ۲۰۲۱). هیجان‌های فعال‌ساز منفی (مانند اضطراب) نیز راهبردهای خشک‌تر مانند تکرار ساده را تسهیل می‌کنند و هیجان‌های غیرفعال‌ساز منفی (مانند خشم) به روش‌های سطحی و سرسری پردازش اطلاعات منجر می‌شود (پکران، ۲۰۰۶). علاوه بر این هیجان تحصیلی بر روی عملکرد تحصیلی (حیات و همکاران، ۱۳۹۷)، موفقیت تحصیلی (جی، ۲۰۲۱)، سلامت ذهنی (حاجی زاده و زینالی، ۱۳۹۸)، شایستگی تحصیلی (موسوی و همکاران، ۱۳۹۷)، فرسودگی تحصیلی (جواهری محمدی و همکاران، ۱۴۰۰)، اضطراب تحصیلی (ژائو و همکاران، ۲۰۲۱) دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. لذا شناسایی این هیجان‌ها، عوامل زمینه‌ساز و دخیل در آن‌ها و پیامدهایی که حاصل این هیجان‌ها است از اهمیت خاصی در حوزه آموزشی و تحصیلی برخوردار است.

شهروی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود نشان دادند اثر مستقیم و غیرمستقیم فرآیندهای ارتباطی خانواده بر تنظیم مثبت هیجان معنادار ولی بر تنظیم منفی هیجان معنادار نبود و اثر مستقیم جو مدرسه بر تنظیم مثبت و منفی هیجان معنادار نبودند ولی اثر غیرمستقیم جو مدرسه بر تنظیم مثبت هیجان معنادار بود. همچنین اثر مستقیم و غیرمستقیم سرسختی روان‌شناختی بر تنظیم مثبت و منفی هیجان معنادار بودند. در نتیجه خانواده و مدرسه بر تنظیم مثبت هیجان دانش‌آموزان تأثیر دارند و ویژگی سرسختی روان‌شناختی بر تنظیم مثبت و منفی

1. Pekrun
2. academic emotion
3. Putwain et al.
4 . Anderson
5 . Wu
6 . Ge
7 . Ben-Eliyahu
8 . Komlosi-Ferdinand
9. zhao
10. Biber

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

هیجان دانش‌آموزان تأثیر دارد. فرامرزی و عنایتی (۱۴۰۰) در مطالعه کمی خود نشان دادند که مشکلات یادگیری مانند مشکل خواندن، نوشتن و ریاضی باعث ایجاد مشکلات دیگری نظیر مشکلات هیجانی و هیجانات تحصیلی نیز می‌شود.

میرزایی فر و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به رابطه مهارت‌های تدریس، هیجان تحصیلی، استرس تحصیلی و کنترل رفتاری ادراک‌شده در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرداختند. نتایج آنها نشان داد رابطه کنترل رفتاری ادراک‌شده مثبت با پیشرفت تحصیلی دانشجویان معنادار بود. پورعبدل و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به اثربخشی آموزش تنظیم هیجان بر کاهش فرسودگی و تعلل‌ورزی تحصیلی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص پرداختند. آنها در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که آموزش تنظیم هیجان بر کاهش فرسودگی تحصیلی و تعلل‌ورزی تحصیلی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص مؤثر است. در مطالعه‌ای دیگر ژائو و همکاران (۲۰۲۱) به اثربخشی بسته مدیریت هیجان تحصیلی بر اضطراب دانش‌آموزان در شرایط کرونایی پرداختند. نتایج آنها نشان داد که بسته مدیریت هیجان تحصیلی بر اضطراب دانش‌آموزان در شرایط کرونایی اثربخش بوده است. پکران و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی به مدیریت هیجان تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مدرسه‌ای در مونیخ پرداختند. نتایج حاصل نشان داد که بسته مدیریت هیجان تحصیلی بر عملکرد دانش‌آموزان اثربخش بوده است.

مطالعات اخیر نشان داده‌اند که چگونه هیجان‌های مثبت به طیف وسیعی از متغیرهای انگیزشی مربوط هستند؛ ازجمله: باور توانایی، ارزش تکلیف و ارزش پیشرفت (الیاهو، ۲۰۱۹). درمجموع بررسی پیشینه نشان داد که هر یک از محققین با در نظر گرفتن یک سری عوامل محدود و از طریق پژوهش کمی به مسأله هیجان تحصیلی و پیرو آن پیشرفت تحصیلی پرداخته و پژوهش‌های کمتری به بررسی نقش عوامل مختلف مؤثر بر این موضوع با محوریت پژوهش کیفی پرداخته‌اند. لذا مقاله پیش‌رو سعی در ارائه ی پژوهشی از طریق یک مطالعه کیفی داشته است. با توجه به تأثیر هیجانات تحصیلی بر انگیزش تحصیلی و عملکرد تحصیلی و کمبود پژوهشهای کاربردی داخلی مبنی بر عوامل دخیل در هیجانات تحصیلی و تاثیرات مثبت و فواید تربیتی این نوع آموزش، مطالعه حاضر با انجام یک پژوهش کیفی به درک و شناسایی هیجانات تحصیلی بر اساس یافته حاصل از روایات دانش‌آموزان در قالب مصاحبه می پردازد. همچنین اگر بخواهیم دانش‌آموزان از عملکرد تحصیلی و بهزیستی روانی بهتری برخوردار باشند لازم است با عوامل موثر با هیجان تحصیلی خود آشنا گردند و بتوانند آنها را مدیریت کنند که این کار از طریق طراحی بسته‌های مدیریت هیجان تحصیلی میسر می‌شود و تربیت این دانش‌آموزان که بتوانند هیجان‌های تحصیلی خود را مدیریت نمایند از اهمیت زیادی در نظام‌های آموزشی برخوردار است. از جمله کاربردهای پژوهش حاضر این است که میتوان بسته آموزشی مدیریت هیجان تحصیلی موثر بر انگیزش تحصیلی، هیجان تحصیلی و عملکرد تحصیلی را تدوین کرد. بسته‌های آموزشی مدیریت هیجان تحصیلی اثربخش بر هیجان‌های تحصیلی، انگیزشی و عملکرد تحصیلی دارای یک سری ویژگی‌ها می‌باشند که ضرورت به‌کارگیری آنها را در فرآیند تحصیل دانش‌آموزان روشن است.

روش

این پژوهش به‌صورت کیفی و با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای[1] انجام شده است. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه دانش‌آموزان دختر پایه هفتم، هشتم و نهم منطقه دوم شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود و نمونه پژوهش، بر مبنای منطق نمونه‌گیری هدفمند[2]انتخاب شد. در نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب افراد به صورت آگاهانه از سوی پژوهشگر صورت می‌گیرد و حجم نمونه، براساس اشباع نظری[3]مشخص می‌گردد. بر پایه اصل اشباع، در پژوهش‌های کیفی و با تکراری شدن پاسخ‌ها، تعداد نمونه پژوهش، به ۱۲ نفر رسید. در این راستا، با توجه به ملاک‌های ورود به پژوهش از هر پایه یک نفر به تصادف انتخاب می‌شد، این پروسه تا تکراری شدن پاسخ‌ها ادامه یافت و در انتها، توزیع افراد شرکت‌کننده بدین شرح بود: تعداد ۴ نفر در پایه هفتم، ۴ نفر در پایه هشتم و ۴ نفر در پایه نهم. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بود از: عدم استفاده از مشاوره روان‌شناسی، ردهٔ سنی ۱۳ تا ۱۶ سال، رضایت کتبی والدین و تایید مشاور مدرسه یا روان‌شناس برای شرکت در پژوهش و معیارهای خروج از پژوهش نیز بروز حادثه یا بیماری خاص، عدم همکاری در جلسه مصاحبه و بی‌حوصلگی در پاسخ به سوالات مصاحبه بود.

برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهش از روش نظریه زمینه‌ای بهره گرفته شد. این شیوه بر تحلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز [4]، کدگذاری محوری[5]و کدگذاری گزینشی[6] تاکید دارد. در کدگذاری باز، تلاش می‌شود تا با مرور مجموعهٔ داده‌های گردآمده، مفاهیم پنهان، مضامین

1 . Ground theory
2. Purposeful sampling
3. Theoretical saturation
4. Open coding
5. Axial coding
6. Selective coding

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

یا کدهای اساسی در آن بازشناسی شوند؛ سپس در کدگذاری محوری، به تعیین رابطه بین مقوله‌ها(طبقه‌های) ایجاد شده در مرحلهٔ کدگذاری باز می‌پردازد. . این عمل بر اساس مدل پارادایم نظریه زمینه‌ای صورت می‌گیرد و به نظریه‌پرداز کمک می‌کند فرایند نظریه‌پردازی را به سادگی انجام دهد. در این مرحله، با شناسایی پدیدهٔ محوری، شرایط علی تشریح و راهبردها مشخص می‌شوند؛ در نهایت، در کدگذاری گزینشی (انتخابی)، فرآیند یک‌پارچه‌سازی و پالایش نظریه صورت می‌گیرد. در یکپارچه‌سازی، مقوله‌ها در حول یک مفهوم مرکزی که قدرت توضیح دهندگی دارد، مرتب می‌شوند. به‌کار بردن این سه حالت کدگذاری حاکی از آن است که پژوهشگران از طریق معین به تکوین نظریه می‌پردازند (بازرگان، ۱۳۸۷). بنابراین، پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌ها و تکمیل آن با یادداشت‌های برداشته شده طی جلسات مصاحبه، با مطالعه دقیق و مکرر متن مصاحبه‌ها، برای هر مصاحبه ایده‌های مستقل در قالب مضامین پایه، شناسایی و به هرکدام یک کد اختصاص داده شد. بعد از شناسایی مفاهیم پایه و انتزاع مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر، شبکه مفاهیم، ترسیم و در نهایت با مراجعه به متن اصلی، شبکه تحلیل گردید (سعادت و همکاران، ۱۴۰۱).

ابزار سنجش

در این پژوهش، برای گردآوری داده ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته[1] استفاده شد. در این راستا، ابتدا پژوهشگر پس از مرور ادبیات نظری و پیشینه پژوهش، اقدام به طراحی ۳۲ سوال برای مصاحبهٔ نیمه‌ساختاریافته نمود که در برگیرنده مقولات علّی، زمینه‌ای، فرایندها و پیامدهای هیجان‌های تحصیلی بودند. سپس، برای بررسی روایی صوری با رجوع به نظر متخصصان و اساتید از روایی ابزار اندازه‌گیری، در سنجش متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل شد. علاوه بر بررسی روایی صوری برای اطمینان از اینکه آیتم‌های ابزار به بهترین نحو جهت اندازه‌گیری محتوا طراحی شده است، از شاخص روایی محتوا[2] (CVR) استفاده شد . بدین منظور، پرسشنامه مصاحبه نیمه‌ساختاریافته در اختیار ۱۰ نفر از اساتید و متخصصین قرار گرفت و از آنان درخواست شد که درخصوص هر یک از ۳۲ سوال پرسشنامه طراحی شده توسط محقق، یکی از ۳ گزینه « ضروری است»، «مفید است ولی ضرورتی ندارد» و «ضرورتی ندارد» را انتخاب نمایند. پس از جمع آوری پاسخ ها، نسبت روایی محتوایی بسته با توجه به پاسخ ها و فرمول محاسبه CVR محاسبه شد. از آنجا که تعداد ۱۰ نفر از افراد متخصص محتوای پرسشنامه را مورد بررسی قرار دادند، لذا حداقل مقدار قابل قبول برای تایید اعتبار محتوایی با توجه به جدول لاوشه[3]، ۰.۶۲ بوده و اعداد بالای آن روایی لازم را کسب نمودند.

در مورد اجرای فرایند مصاحبه، محقق پس از تعیین وقت مصاحبه از مشارکت‌کنندگان درخواست کرد تا فرم رضایت آگاهانه را مطالعه و در صورت تمایل امضاء نمایند. با توجه به شرایط همه‌گیری کرونا، مصاحبه‌ها در مکان و زمانی که برای شرکت‌کنندگان راحت‌تر بود، به صورت حضوری و غیرحضوری انجام شد. قبل از شروع مصاحبه راهنمای اولیه آن تهیه شد. مصاحبه با برقراری ارتباط و جلب اعتماد مشارکت‌کنندگان آغاز شد. ابتدا یک سؤال باز مانند «از هیجان‌های تحصیلی خود بگویید» مطرح شد، سپس سؤالات دیگری بر اساس سوالات طراحی شده . همچنین بر حسب نیاز در ادامه مصاحبه از سؤالات کاوشی نظیر «می‌توانید بیشتر توضیح بدهید یا وقتی میگوئید.... منظور شما چیست؟ » استفاده شد .در پایان مصاحبه از مشارکت کننده خواسته شد که اگر صحبتی باقی مانده، بیان نماید . در پایان پس از تشکر و قدردانی در خصوص احتمال انجام مصاحبه‌های بعدی نیز صحبت شد. مصاحبه‌ها با توجه به وقت و حوصله مشارکت کننده، اطلاعات بدست آمده و تمایل شرکت کنندگان در یک یا چند نوبت انجام شد. زمان هر مصاحبه از ۴۵ تا ۹۰ دقیقه بر حسب شرایط و حوصله مصاحبه‌شوندهمتفاوت بود و تا زمانی که اطلاعات جدیدی ذکر نمی‌گردید، ادامه یافت. مصاحبه‌ها با اجازه مشارکت‌کنندگان ضبط شده و سپس کلمه به کلمه بر روی کاغذ پیاده شد.

جهت ارزیابی یافته‌های پژوهش کیفی حاضر، از معیارهای گوبا و لینکلن[4](۱۹۸۵) استفاده شده است. به منظور تضمین معتبر بودن یافته‌ها و تأییدپذیری[5]، هر مصاحبه مجددا به مشارکت‌کننده در پژوهش بازگشت داده شده و صحت‌وسقم داده‌ها سنجیده شده و در صورت هرگونه مغایرت، مراتب مورد بررسی قرار می‌گرفت. جهت تضمین تصدیق و باورپذیری[6]، سعی بر آن شده بود که پژوهشگر پیش‌فرض‌های خود را در فرایند مصاحبه و استخراج مضامین دخالت ندهد. جهت تضمین اطمینان‌پذیری[7] و کفایت یافته‌ها، از روش بازنگری ناظران، در قالب استفاده از نظرات تکمیلی اساتید راهنما و مشاور بهره گرفته شد. جهت نیل به قابلیت انتقال‌پذیری[8] یافته‌ها، تکنیک‌هایی مانند توصیف فربه[9] از مجموعه

1. Semi structured interview
2. Content Validity Ratio
3 . Lawshe
4. Guba & Lincoln
5. Confirmability
6 . Credibility
7 . Dependability
8 . Transformability
۹ . توصیف فربه در پی آن است که به خواننده احساسات، اندیشه‌ها و ادراکاتی را که مشارکت‌کنندگان پژوهش تجربه می‌کنند عرضه کند. توصیف فربه نه تنها با معنا و تفاسیر مردمان یک فرهنگ سروکار دارد، که با مقاصد آن‌ها نیز مرتبط است. توصیف فربه، از افراد و گروه‌ها در بافت فرهنگشان و محیطی که در آن زندگی می‌کنند، تصویری واضح می‌سازد.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

داده‌های مطالعه شده در طول گردآوری داده‌ها و رویه‌های ویژه کدگذاری و تحلیل نمادها، نشانه‌ها و سایر موارد در مرحله تحلیل داده‌ها که به اطمینان از قابلیت انتقال کمک می‌کند، مورد استفاده قرار گرفت. در این راستا، سعی بر آن شد تا تمام جزئیات پژوهش از نمونه‌گیری تا فرآیند گردآوری و تحلیل داده‌ها به طور کامل شرح داده شود.

یافته ها

یافته‌های حاصل از کدگذاری باز، محوری و انتخابی متن ۱۲ مصاحبه در جدول ۱ ارائه شده است براساس نتایج حاصل از تحلیل و کدگذاری داده‌ها، دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه اول بر این باورند که عوامل موثر بر هیجان تحصیلی در سه مقوله فردی، محیطی و آموزشی قابل بحث می باشد.

جدول ۱. نتایج حاصل از کدگذاری باز، محوری و انتخابی

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای انتخابی
تعهد فردی نسبت به هنجارها	تناسب ارزش و هدف	عوامل فردی
توجه به ارزش‌های فردی		
آگاهی نسبت به اهداف فردی و شغلی		
انعطاف‌پذیری در زمینه ایجاد ارزش‌های جدید		
انتظارات خودکارآمدی	کنترل‌پذیری	
خودکنترلی		
تمرکز بر تحصیل		
خود تنظیمی		
کنترل ذهنی بر فعالیت‌های پیشرفت تحصیلی		
آگاهی از رویدادهای برانگیزاننده‌ی هیجان	شناخت	
شناسایی انگیزه		
شناخت‌های مربوط به آینده تحصیلی		
شناسایی پشتکار تحصیلی		
شناسایی میزان انتظار از تحصیل از خود		
تاثیر محیط آموزشی و کادر مدرسه بر ایجاد هیجان	عوامل درونی مدرسه	عوامل محیطی
تاثیر فضای مدرسه بر رغبت تحصیلی		
کنترل هیجان دانش‌آموز در مدرسه		
قوانین برانگیزاننده مدرسه		
میزان تحسین والدین	عوامل بیرونی	
آگاهی والدین		
توانمندسازی والدین		
آموزش مدیریت هیجان‌ها		
توجه به اهداف شغلی		
عوامل اجتماعی برانگیزاننده تحصیلی	عوامل اجتماعی	
حمایت اجتماعی از هیجان تحصیلی دانش‌آموز		
توجه به تاثیر نهادهای اجتماعی مانند مسجد، آموزشگاه‌های خصوصی و ...		
میزان اشتغال‌زایی برای دانش‌آموزان		
محتوای هیجان انگیز برنامه درسی	برنامه درسی	
هدف درسی مرتبط با هیجان تحصیلی دانش آموز		
ارزشیابی بر اساس هیجان تحصیلی دانش اموز		
انتخاب محتوا بر اساس نیاز هیجانی دانش آموز		
مشارکت دانش آموز در تغییر محتوای برنامه درسی		

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

اخلاق مداری معلم سر کلاس درس و ترغیب دانش‌آموزان	معلم	عوامل آموزشی
صلاحیت حرفه ای معلمان در ایجاد هیجان		
توانایی کنترل پاسخ های هیجانی دانش‌آموزان		
تدریس مشارکتی معلمان		
تشکیل گروه‌های تیمی	همکلاسی‌ها	
همدردی بین همکلاسی‌ها در مدرسه		
آگاهی از هوش هیجانی همکلاسی‌ها		
تعامل فعال با همکلاسی‌ها		

مطابق جدول فوق، پس از بررسی کدهای اولیه و مقایسه شباهت ها و تفاوت آن ها ارتباط مناسبی از لحاظ معنایی میان کدها مشخص شد و پس از دسته بندی کدهای اولیه مفاهیمی مانند "تناسب ارزش و هدف" به عنوان مقوله فرعی (کد محوری) شکل گرفت. سایر مقولات فرعی نیز به همین ترتیب ایجاد شدند. در مرحله بعد مقایسه در سطح انتزاعی‌تر انجام شد و مفاهیمی مانند "تناسب ارزش و هدف"، "کنترل پذیری" و " شناخت" مقوله "عوامل فردی" مشخص شد. پس از پایان روند تجزیه و تحلیل و کدگذاری داده‌های پژوهش، ۴۰ کد باز، ۹ کد محوری و ۳ کد انتخابی استخراج شد. بنابراین، مطابق نتایج پژوهش، عوامل مؤثر بر هیجان تحصیلی در سه مقوله اصلی عوامل فردی، عوامل محیطی و عوامل آموزشی کدگذاری شده که هرکدام دارای مقوله‌های فرعی دیگری می‌باشند. مقوله‌های فرعی، عوامل فردی عبارتند از: تناسب ارزش و هدف، کنترل‌پذیری و شناخت؛ مقوله‌های فرعی، عوامل محیطی شامل عوامل درونی مدرسه، عوامل بیرونی، عوامل اجتماعی بوده و در نهایت، عوامل آموزشی شامل مقولات فرعی برنامه درسی، معلم و همکلاسی‌ها می‌باشد.

عوامل فردی

می‌توان با بررسی مصاحبه‌ها، عوامل فردی مطرح شده توسط دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه اول را در سه مؤلفهٔ فرعی تناسب ارزش و هدف، کنترل‌پذیری و شناخت قرار داد. شرکت‌کنندگان معتقدند که مقوله تناسب ارزش و هدف شامل زیر مقولاتی است که شامل تعهد فردی نسبت به هنجارها، توجه به ارزش‌های فردی، آگاهی نسبت به اهداف فردی و انعطاف‌پذیری در زمینه ایجاد ارزش‌های جدید می‌باشد.دانش آموز شماره ۲ در این رابطه این طور بیان کرد که « اینکه فرد به اهداف خود مسلط باشد و بتواند اهداف خود را از یکدیگر تفکیک کند.» . دانش‌آموز شماره ۸ در این رابطه این طور مطرح کرد که «اگر اینده شغلی ما رو برامون بازگو کنند هم هیجان و انگیزش بیشتری پیدا میکنیم. ما همش فکر می کنیم اینده بدتر و بدتر میشه».

مطابق نظر مصاحبه‌شوندگان، کنترل‌پذیری فردی را نیز از جمله عوامل موثر در هیجان تحصیلی می دانند که انتظارات خودکارآمدی، خودکنترلی، تمرکز بر تحصیل، خود تنظیمی و کنترل ذهنی بر فعالیت‌های پیشرفت تحصیلی را در برمی‌گیرد. دانش آموز شماره ۶ در این رابطه این طور بیان کرد که « به نظرم من خودم هستم که هیجان تحصیلی را در خودم ایجاد می کنم با کنترلی که روی هیجاناتم دارم من اگه بتونم خودم را کنترل کنم در پیشرفت تحصیلی و فعالیت‌هایم هم می تونم تمرکز کنم.».

مشارکت‌کنندگان معتقدند که شناخت فردی بر هیجان تحصیلی اثرگذار است که شامل آگاهی از رویدادهای برانگیزاننده‌ی هیجان، شناسایی انگیزه، شناخت‌های مربوط به آینده تحصیلی، شناسایی پشتکار تحصیلی و شناسایی میزان انتظار از تحصیل از خود می‌باشد. دانش‌آموز شماره ۷ در این‌باره چنین بیان داشت که «... من اگر پشتکار تحصیلی داشته باشم. می دونم چه جوری هیجان تحصیلی پیدا می کنم. من اگر انتظارایی که از خودم و تحصیلم را دارم بشناسم. می دونم باید چه جوری پیش برم. ».

عوامل محیطی

مطابق نتایج، مصاحبه‌شوندگان بر این باورند که عوامل محیطی موثر بر هیجان تحصیلی، سه زیر مقوله عوامل درونی مدرسه، عوامل بیرونی و عوامل اجتماعی را در بردارد. عوامل درونی شامل تاثیر محیط آموزشی و کادر مدرسه بر ایجاد هیجان، تاثیر فضای مدرسه بر رغبت تحصیلی، کنترل هیجان دانش‌آموز در مدرسه و قوانین برانگیزاننده مدرسه می‌باشد. در این رابطه دانش‌آموز شماره ۲ این‌طور بیان کرد که « ایجاد فضای با نشاط در مدرسه رغبت تحصیلی را زیاد می کند». مطابق نظر دانش‌آموز شماره ۱۱ «مدرسه می تونه عامل مهمی در ایجاد هیجان تحصیلی باشه». و بنابر اظهارات دانش آموز شماره ۶ « مدرسه اگه فعالیتی به شکل رسمی داشته باشد که ما را ترغیب به تحصیل کند خیلی خوب است».

مشارکت‌کنندگان معتقدند که عواملی بیرونی از جمله میزان تحسین والدین، آگاهی والدین، توانمندسازی والدین، آموزش مدیریت هیجان‌ها و توجه به اهداف شغلی بر هیجان تحصیلی اثرگذار هستند. دانش‌آموز شماره ۱ در این‌باره چنین بیان داشت که «والدین هیچ اطلاعی از هیجان تحصیلی ندارند».

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

مطابق نظر شرکت‌کنندگان مقوله عوامل اجتماعی موثر در هیجان تحصیلی شامل زیر مقولاتی است که شامل عوامل اجتماعی برانگیزاننده تحصیلی، حمایت اجتماعی از هیجان تحصیلی دانش‌آموز، میزان اشتغال‌زایی برای دانش‌آموزان، توجه به تاثیر نهادهای اجتماعی مانند مسجد، آموزشگاه‌های خصوصی و ... می‌باشد. دانش آموز شماره ۸ در این رابطه این طور بیان کرد که «به نظر من عوامل و رویدادهای اجتماعی هم ترغیب کننده هیجان تحصیلی هستند». دانش‌آموز شماره ۹ در این رابطه این طور مطرح کرد که «... از جاهای مختلف مثل اموزشگاهها . مساجد و .. هم می‌توان کمک گرفت».

عوامل آموزشی

عوامل آموزشی شامل ۳ مقوله فرعی برنامه درسی، معلم و همکلاسی‌هاست. مطابق نظرات مصاحبه‌شوندگان، عامل برنامه درسی خود متشکل از محتوای هیجان انگیز برنامه درسی، هدف درسی مرتبط با هیجان تحصیلی دانش آموز، ارزشیابی بر اساس هیجان تحصیلی دانش آموز، انتخاب محتوا بر اساس نیاز هیجانی دانش آموز و مشارکت دانش آموز در تغییر محتوای برنامه درسی است. در این رابطه، دانش‌آموز شماره ۴ این‌طور بیان کرد که «محتوای هیجان انگیز خیلی مهمه. کتابای ما خیلی خسته کننده هستن»، او در ادامه بیان داشت که « باید هدف از درس خوندن را برای من بگن تا رغبت داشته باشم. ما همنیطور بی هدف یه سری چیزها رو می خونیم که اصلا به دردمون هم نمی خوره».

مشارکت‌کنندگان معتقدند که اخلاق مداری معلم سر کلاس درس و ترغیب دانش‌آموزان، صلاحیت حرفه ای معلمان در ایجاد هیجان، توانایی کنترل پاسخ های هیجانی دانش‌آموزان و تدریس مشارکتی معلمان موجب از جمله دلایل اثرگذاری عامل آموزشی معلم بر هیجان تحصیلی است. به اعتقاد دانش آموز ۱۰ « اگه نمره دهی معلم هم بر اساس هیجان ما نسبت به باشه که خیلی خوبه». دانش‌آموز شماره ۸ در این رابطه این‌طور اظهار کرد که «مهربان بودن معلم در من انگیزه تحصیلی ایجاد می کند» که تصدیقی بر اثرگذاری اخلاق مداری معلم بر هیجان تحصیلی است. به اعتقاد وی«اگر معلم بداند که چه کار می کند و حرفه ای باشد د رمن هیجان برای تحصیل ایجاد میکند».

مصاحبه شوندگان بر این باورند که همکلاسی ها نیز با زیر مقولات تشکیل گروه‌های تیمی، همدردی بین همکلاسی‌ها در مدرسه، آگاهی از هوش هیجانی همکلاسی‌ها و تعامل فعال با همکلاسی‌ها بر هیجان تحصیلی تاثیر دارند. دانش آموز شماره ۱۱ در این رابطه این طور بیان کرد که اگه معلممون تو تدریس از ما کمک بگیره خیلی هیجان انگیزه و گروه‌های تیمی داشته باشیم و بتونیم براحتی با دوستامون حرفه بزنیم و درد دل کنیم». دانش‌آموز شماره ۳ در این رابطه این طور مطرح کرد که «اگه بدونم که همکلاسی‌هام مثل خودم هوش هیجانی دارن. خیلی بهم انگیزه میده».

در ادامه، مدل پارادایمی عوامل موثر بر هیجانات تحصیلی دانش‌آموزان مطابق با شکل ۱ ارائه شد.

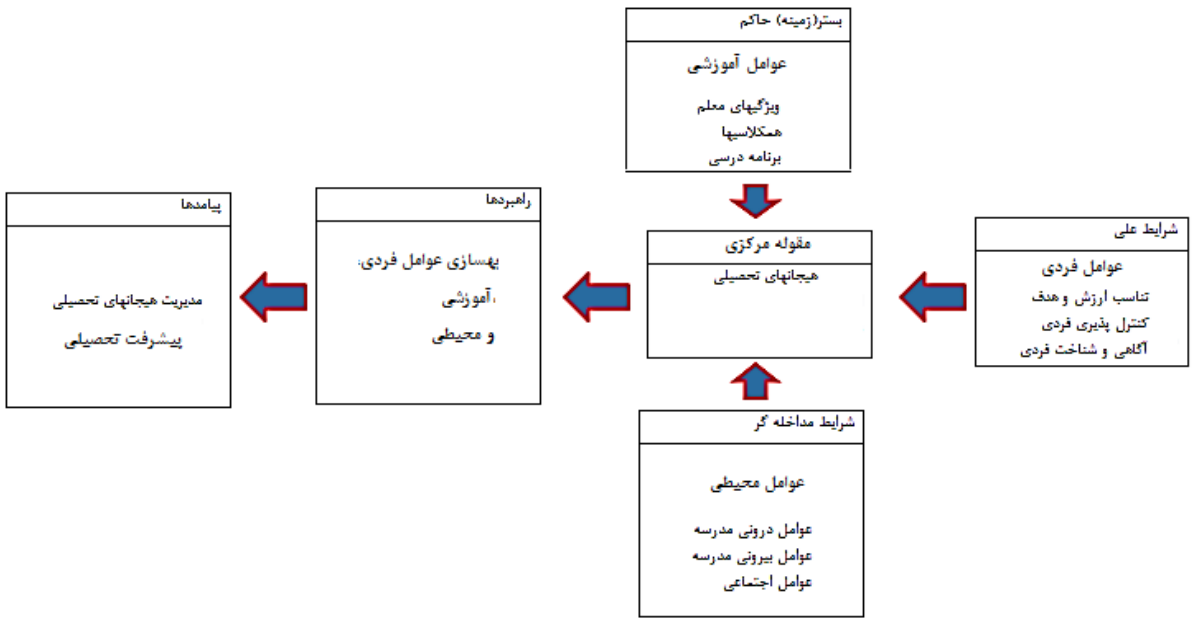

شکل۱. مدل پارادایمی عوامل موثر بر هیجانات تحصیلی دانش‌آموزان دختر اول متوسطه

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

مطابق شکل ۱ و الگوی مبتنی بر نظریه زمینه‌ای شناسایی شده، مهمترین شرایط علی موثر در هیجان‌های تحصیلی شامل عوامل فردی و مفاهیم فرعی تناسب ارزش و هدف، کنترل پذیری فردی، آگاهی و شناخت فردی است. در خصوص شرایط زمینه‌ای، عوامل آموزشی همچون ویژگی‌های معلم، همکلاسی‌ها و برنامه درسی و در ارتباط با شرایط مداخله گر عوامل محیطی شامل عوامل درونی مدرسه، عوامل بیرونی مدرسه و عوامل اجتماعی موثر نشان داده شدند. در تحلیل راهبردها، می‌توان بهسازی عوامل فردی، آموزشی و محیطی را مدنظر قرار داد و در این راستا، راهبردهایی همچون کسب مهارت‌ها، نوآوری، خلق ایده، مهارت تغییر، مهارت آموزی، مطالعه و یادگیری مشارکتی، تعامل بین معلم و دانش‌آموز بکار برد و در نهایت پیامدهای این راهبردها مدیریت هیجان‌های تحصیلی و پیشرفت تحصیلی را به همراه خواهد داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، شناسایی عوامل مؤثر بر هیجان تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه اول منطقه دوم شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. یافته‌های این مطالعه نشان داد که عوامل هیجان تحصیلی در ۳ مقوله اصلی عوامل فردی، عوامل محیطی و عوامل آموزشی و ۹ مقوله فرعی خلاصه می‌شوند. هیجان‌های تحصیلی مسائلی هستند که دانش‌آموز در کلاس درس و در رابطه با موضوعات درسی تجربه می‌کند. این هیجان‌های تحصیلی می‌توانند بر کیفیت عملکرد فرد تأثیرگذار باشند و موجبات موفقیت یا عدم موفقیت وی را در امور وابسته به تحصیل فراهم آورند (وو و همکاران، ۲۰۲۱). هیجان‌های ناشی از تحصیل نسبت به اثراتی که محیط بر هیجان‌های دانش‌آموزان دارد. نقش مهم‌تری در ارزیابی و پیشرفت تحصیلی ایفا می‌کنند و این یعنی اینکه هیجان‌های تحصیلی مستقیماً با یادگیری، آموزش کلاسی و پیشرفت تحصیلی ارتباط دارد (ژون، ۲۰۲۱)

در روانشناسی، هیجان‌ها جایگاه بسیار حساس و بنیادی دارد؛ زیرا رابطه آنها با نیازها و انگیزش‌ها بسیار نزدیک است و ریشه بسیاری از اختلالات روانی را تشکیل می‌دهد. هیجان‌ها حتی می‌تواند سلامت انسان را تضمین کند؛ مثلا ترس، موجب می‌شود که انسان خود را از خطر محفوظ بدارد و خشم موجب می‌شود که به دشمن حمله کند. دانش‌آموزان در موقعیت‌های تحصیلی، هیجان‌های مختلفی را تجربه می‌کنند. هیجان‌ها با انگیزش، راهبردهای یادگیری، منابع شناختی، خودگردانی یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارد و بر سلامت روان‌شناختی و جسمانی آنان اثرگذار است (پکران، ۲۰۰۶)؛ با وجود این، هیجان‌ها کمتر نقش برجسته‌ای در پژوهش‌های انگیزشی و یا تربیتی به دست آورده است. از آنجا که هر دو مسئله از موضوعات شایع در دانش‌آموزان است در نتیجه، هدف اصلی این تحقیق، شناسایی عوامل مؤثر بر هیجان تحصیلی دانش‌آموزان بود. . هیجان‌های‌تحصیلی منفی، کاربرد راهبردهای غیرقابل انعطاف، مانند تکرار ساده، و تکیه بر روش‌های الگوریتمی را آسان می‌سازد. هیجان‌هایی مانند شرم و خشم را در پی داشته و باعث غیر فعال شدن فیزیولوژیکی و حتی شناختی می‌شود و در نتیجه به کاهش توجه و پردازش سطحی و سرسری اطلاعات منجر می‌شود. مطالعه پکران و همکاران (۲۰۰۲الف) درباره رابطه هیجان‌های تحصیلی و راهبردهای یادگیری خودگردانی، وجود رابطه معنادار بین هیجان‌های تحصیلی و راهبردهای یادگیری خودگردانی را تأیید کرد (پکران و همکاران، ۶۰۰۶ الف) نتایج این یافته‌ها با یافته‌های التواریقی[1] و همکاران (۲۰۲۱) همسو و همخوان است. کما اینکه در مطالعه رستمی و همکاران (۱۳۹۶) که عوامل مؤثر بر هیجان تحصیلی مورد بررسی قرار گرفت نشان داد که عوامل فردی شامل وضعیت اقتصادی و معدل دیپلم با انگیزش تحصیلی دانشجویان ارتباط معناداری دارد. همچنین نتایج به دست آمده با پژوهش‌های صمدیه و همکاران (۱۳۹۶) و آرنولد[2] و همکاران (۲۰۱۲) ناهمسو است. آن‌ها در پژوهش‌های جداگانه‌ای نشان دادند میان عوامل فردی با انگیزه تحصیلی دانشجویان ارتباط معناداری وجود ندارد.

مطابق نتایج، عوامل فردی موثر در هیجان تحصیلی شامل ۳ زیر مقوله فرعی تناسب ارزش و هدف، کنترل‌پذیری و شناخت می‌باشد که با یافته‌های تحقیق رستمی و همکاران (۱۳۹۶) در تضاد است. تناسب ارزش و هدف، یکی از عوامل مؤثر بر هیجان تحصیلی است و موجب توجه به ارزش‌های فردی و آگاهی نسبت به اهداف فردی می‌شود و تعهد فردی نسبت به هنجارها به وجود می‌آورد. از دیگر عوامل فردی در این پژوهش، کنترل‌پذیری بود که انتظارات خودکارآمدی از عوامل مربوط به کنترل‌پذیری محسوب شد. خودکارآمدی تحصیلی به این معنی است که شخص به توانایی خود در انجام موفقیت‌آمیز وظایفش برای رسیدن به اهداف تحصیلی اطمینان دارد (براون و لنت[3]، ۲۰۰۵). اگر فعالیت کنترل‌پذیر و به لحاظِ ارزشی مثبت تلقی شود، هیجان لذت تجربه می‌شود. لذت از فعالیت‌های پیشرفت اَشکال متفاوتی دارد؛ برای مثال، شعفِ ناشی از سروکار داشتن با تکالیف چالش‌انگیز، یا حالات آرام‌تری که در زمان انجام دادن فعالیت‌های روزمره‌ی لذت‌بخش تجربه می‌شود. اگر

1. Altuwairqi
2 Arnold
3. Brown & Lent

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

فعالیت کنترل‌پذیر امّا به لحاظ ارزشی منفی باشد، خشم تجربه می‌شود. در مقابل، اگر فعالیت ارزشمند باشد، ولی هیچ کنترل قابل ملاحظه‌ای بر آن صورت نگیرد و به‌طور موفقیت‌آمیزی نتوان موانع پیش‌روی فعالیت را برداشت، ناکامی اتفاق می‌افتد. بعلاوه، شناخت فردی دانش‌آموز بر هیجان تحصیلی او موثر است. به عنوان مثال، اگر دانش‌آموزی که شناخت و توجه کمی به آینده و عواقب عملکردشان در زمان آینده دارند. اینگونه افراد خوشی‌های امروزشان را برای رسیدن به پاداش فردا فدا نمی‌کنند، تمایلی به سخت‌کوشی برای کسب موفقیت‌های آتی ندارند و صرفاً غرق در لذت‌بردن از موقعیت‌ها می‌باشند؛ در انجام تکالیف تحصیلی با امیدواری بیشتر و اعتمادبه‌نفس کاذب و نیز به نحو بسیار سهل‌گیرانه و با حساسیت کمتر برخورد می‌کنند، از این‌رو چنین افرادی، هیجان‌های مثبتی نسبت به تکالیف و امور تحصیلی خود تجربه می‌کنند.

همچنین، تحلیل یافته بیانگر این مطلب است که عواملی محیطی برگرفته از عوامل درون مدرسه، عوامل بیرونی و عوامل اجتماعی تاثیر بسزایی در هیجان تحصیلی دانش‌آموز دارند. این نتایج، با یافته‌های مطالعه شهروی و همکاران (۱۴۰۱) همسو است. در مدرسه، قوانین و محیط مدرسه و در خانه نیز آگاهی والدین و توانمندسازی آنها از مهمترین عوامل موثر در ایجاد هیجان های مثبت و منفی دانش‌آموز می باشند. نهادهای اجتماعی و اشتغال‌زایی برای دانش‌آموزان نیز می‌تواند زمینه‌ساز هیجانات مثبت همچون امید و غرور و هیجانات منفی همچون اضطراب و خشم در دانش‌آموزان گردد.

یافته دیگر پژوهش به نقش عوامل آموزشی برنامه درسی، معلم و همکلاسی‌ها در هیجان تحصیلی دانش‌آموزان اشاره دارد که با یافته‌های شهروی و همکاران (۱۴۰۱) هم راستا است. اخلاق مداری معلم سر کلاس درس و ترغیب دانش‌آموزان، صلاحیت حرفه ای معلمان در ایجاد هیجان، توانایی کنترل پاسخ های هیجانی دانش‌آموزان و تدریس مشارکتی معلمان نقش ویژه‌ای در ایجاد هیجانات مثبت دانش‌آموزان خواهد داشت. هدف و محتوای برنامه درسی نیز هیجانات مثبت و منفی دانش‌آموزان را به همراه دارد. از سوی دیگر، همکلاسی‌ها نیز بر هیجان تحصیلی دانش‌آموز نقش مهمی ایفا می‌کند. به عنوان مثال، همدردی با همکلاسی‌ها و تعامل فعال با آنها، هیجانات منفی مانند اضطراب و خشم را در دانش‌آموز کاهش داده و هیجانات مثبتی مانند غرورف امید و شادی را در وی برمی‌انگیزاند.

از جمله محدودیت های موجود در این پژوهش، مصاحبه غیرحضوری با اغلب شرکت‌کنندگان با توجه به شرایط همه‌گیری کرونا و عدم در نظر گرفتن نقش والدین در بررسی هیجانات تحصیلی می‌باشد. . با توجه به نتایج ارائه‌شده پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی، مقوله‌های منتج از پژوهش حاضر، به شیوه کمی مورد مطالعه قرار گیرند تا نتایج این پژوهش کیفی مورد تائید قرار گیرد. همچنین، عوامل مؤثر بر هیجانات تحصیلی برای دانش‌آموزان دختر و پسر سایر مقاطع تحصیلی نیز به روش کمی و کیفی مورد بررسی قرار گیرند. بعلاوه، پیشنهاد می‌شود به پدیدارشناسی هیجانات تحصیلی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف، معلمان و والدین پرداخته شود.

منابع

پور عبدل، س، صبحی قراملکی، ن، قائدی، غ و نبی دوست، ع. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش تنظیم هیجان بر کاهش فرسودگی و تعلل‌ورزی تحصیلی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص. *راهبردهای شناختی در یادگیری، ۷*(۱۳)، ۴۹-۶۸.

حاجی زاده، اسماعیل و زینالی، علی. (۱۳۹۸). نقش هیجان‌های تحصیلی در سلامت ذهنی دانش‌آموزان دبیرستانی. رویش روان شناسی، ۸(۳) ، ۷۲-۶۵. https://doi.org/10.22084/j.psychogy.2019.15486.1709

حیات، ع، اسمی، ک، رضایی، ر و نبیئی، پ. (۱۳۹۶). رابطه هیجان های تحصیلی با عملکرد تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۹(۴) ، ۲۰-۲۹. http://dx.doi.org/10.29252/rme.9.4.29

جواهری محمدی، ع، کشاورز افشار، ح و باقرزاده، ش. (۱۴۰۰). *رابطه خودمهارگری هیجانی و ناگویی هیجانی و هیجانات تحصیلی با فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری*. مجله علمی پژوهان، ۲۰(۱)، ۶۳-۵۷.http://psj.umsha.ac.ir/article-1-904-fa.html

رستمی، ب، معین، ز، امینی، ک، فکور، ا و رستمی، ح. (۱۳۹۶). انگیزش تحصیلی و برخی عوامل پیش‌بینی‌کننده آن در دانشجویان داروسازی دانشگاه علوم پزشکی زنجان سال ۱۳۹۵. *توسعه آموزش در علوم پزشکی*،۱۰ (۲۸)، ۳۸-۴۷.https://dx.doi.org/10.29252/edcj.10.28.27

سعادت، و، قلیچ‌لی، ب، رضائیان، ع، طبرسا، غ. (۱۴۰۱). به‌کارگیری رویکرد تحلیل مضمون در ارائه الگوی پیامدهای تحمل ابهام رهبران. فصلنامه چشم انداز مدیریت دولتی. ۱۳(۳)، ۳۴-۱۵. https://jpap.sbu.ac.ir/article_102720_79fe3e15b627b98aff02ed59e00923c8.pdf

شهروی، ع، قنبری پناه، ا، شریعت باقری، م و کوشکی، ش. (۱۴۰۱). مدل‌یابی خودتنظیمی هیجانی دانش‌آموزان بر اساس فرآیندهای ارتباطی خانواده، جو مدرسه و سرسختی روان‌شناختی با نقش واسطه‌ای تاب‌آوری. *روان‌شناسی سلامت و رفتار اجتماعی*، ۲(۳). https://doi.org/10.30495/hpsbjourna.2022.1956351.1079

فرامرزی، س و عنایتی، ا. (۱۴۰۰). مقایسه هیجانات تحصیلی دانش‌آموزان با انواع اختلال یادگیری خاص. مجله ناتوانی‌های یادگیری، ۱۰ (۴)، ۱۰۳-۸۷.https://jld.uma.ac.ir/article_1225.html

فرزین، س، برزگر، ک و فقیهی، م. (۱۳۹۹). نقش چشم‌انداز زمان در هیجان تحصیلی دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم. *روان‌شناسی مدرسه*، ۹(۱)، ۱۵۳-۱۷۲. https://doi.org/10.22098/jsp.2020.908

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]

مرادی، خ، اسدزاده، ح، کرمی، ا و نجفی، م. (۱۳۹۸). مدل‌یابی پیشرفت تحصیلی بر اساس هیجان‌های تحصیلی و اشتیاق تحصیلی: نقش میانجی تحول مثبت نوجوانی. *روان‌شناسی تربیتی، ۱۵*(۵۱)، ۱۴۷-۱۷۳.https://doi.org/10.22054/jep.2019.40810.2634

موسوی، س.ش، ابوالمعالی الحسینی، خ و میرهاشمی، م. (۱۳۹۷). نقش میانجی‌گر هیجان های تحصیلی در رابطه بین محیط یادگیری سازنده‌گرا و شایستگی تحصیلی در دختران دوره دوم متوسطه شهر تهران. *پژوهش‌های کاربردی روانشناختی، ۸*(۲)، ۷۹-۹۵.https://doi.org/10.22059/japr.2017.63709

میرزایی فر، د، نظری، ن و منظمی، ف. (۱۳۹۹). رابطه مهارت‌های تدریس، هیجان تحصیلی، استرس تحصیلی و کنترل رفتاری ادراک‌شده در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *پژوهشنامه تربیتی، ۱۵*(۶۳)، ۱۷۹-۲۱۰.https://edu.bojnourd.iau.ir/article_673712.html

Altuwairqi, K., Jarraya, S. K., Allinjawi, A., & Hammami, M. (2021). A new emotion–based affective model to detect student's engagement. *Journal of King Saud University-Computer and Information Sciences, 33*(1), 99-109 .https://doi.org/10.1016/j.jksuci.2018.12.008

Anderson, Kirsten, L., Weimer, M., & Fuhs, M. W. (2020). Teacher fidelity to conscious discipline and children's executivefunction skill. *Early Childhood Research Quarterly, 51*(2), 14–25. https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2019.08.003

Ben-Eliyahu, A. (2019). Academic Emotional Learning: A critical component of self-regulated learning in the emotional learning cycle. *Educational Psychologist, 54*(2), 84-105 .https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1582345

Biber, D. (2020). Teaching Gratitude for Social and Emotional Learning. *Strategies, 33*(2), 32-34. https://doi.org/10.1080/08924562.2020.1706984

Braun, V, Clarke, V (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101 . https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Brown, D., & Lent, R. W. (2005). *Career Development and counselling*. US: John Wiley & sons. https://psycnet.apa.org/record/2004-21312-000

Ferla, J., Valcke, M., & Cai, Y. (2009). Academic self - efficacy and academic self-concept: Reconsidering structural relationships. *Learning and Individual Differences, 19*(4), 499-505. https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.lindif.2009.05.004

Ge, X. (2021). Emotion matters for academic success. *Educational Technology Research and Development, 69*(1), 67-70. https://doi.org/10.1007/s11423-020-09925-8

Komlosi-Ferdinand, F. (2020). Academic Emotions and Emotional Validation as Motivating and Demotivating Factors in the ESL Classroom: A Mongolian Case Study. *Reire Revista d'Innovació i Recerca en Educació, 13*(1), 1–21 . http://doi.org/10.1344/reire2020.13.127522

Pekrun, R. (2006). The control-value theory of achievement emotions: Assumptions, corollaries, and implications for educational research and practice. *Educational Psychology Review*, 18, 315–341. https://doi.org/10.1007/s10648-006-9029-9

Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W., & Perry, R. P. (2002). Academic emotions in students' self-regulated learning and achievement: a program of qualitative and quantitative research. *Educational psychologist, 37*(2), 91–105 .https://doi.org/10.1207/S15326985EP3702_4

Pekrun, R., Lichtenfeld, S., Marsh, H. W., Murayama, K., & Goetz, T. (2017). Achievement Emotions and Academic Performance: Longitudinal Models of Reciprocal Effects. *Child Development, 88*(5), 1653-1670. https://doi.org/10.1111/cdev.12704

Putwain, D. W., Becker, S., Symes, W., & Pekrun, R. (2018). Reciprocal relations between students' academic enjoyment, boredom, and achievement over time. *Learning and Instruction. 28(2)* , 73–81. https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.learninstruc.2017.08.004

Wu, Ch., Jing, B., Gong, X., Mou, Y., & Li, J. (2021). Student's Learning Strategies and Academic Emotions: Their Influence on Learning Satisfaction during the COVID-19 Pandemic. *Frontiers in psychology, 12*, 717683. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.717683

Xun, G. (2021). *Emotion matters for academic success* , Educational Technology Research and Development.https://doi.org/10.1007%2Fs11423-020-09925-8

Zhao, T., Fu, Z., Lian, X., Ye, L., & Huang, W. (2021). Exploring Emotion Regulation and Perceived Control as Antecedents of Anxiety and Its Consequences During Covid-19 Full Remote Learning. *Frontiers in psychology, 12*, 675910. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.675910

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-13]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.4.9.9]